

Straffrätt, 17.6.2024

Maxpoäng i förhöret: 40 p.

Uppgift 1 (svarsutrymme 1300 ord)

EU-domstolen (EUD) har i sitt avgörande i målet C-308/06, Intertanko (EU:C:2008:312), bl.a. granskat begreppet grov oaktsamhet i artikel 4 i direktivet 2005/35/EG (det s.k. fartygsavfallsdirektivet) och begreppets förhållande till rättssäkerhetsprincipen. Direktivet kompletteras av rambeslutet 2005/667/RIF. EUD har i sitt avgörande ansett att det i målet inte uppkommit något som påverkar giltigheten av artikel 4 i direktiv 2005/35/EG mot bakgrund av den allmänna rättssäkerhetsprincipen. I Finland tillgodoses de förpliktelser som uppställs av ovannämnda direktiv och rambeslut bl.a. av strafflagens (39/1889) 48 kapitel (578/1995) om miljöbrott, var till även den oljeutsläppsavgift som avses i 3 kapitlet i miljöskyddslagen för sjöfarten (1672/2009) är relevant för saken.

Besvara följande frågor utgående från Intertanko-avgörandet, ovannämnda direktiv och rambeslut, EU:s grundfördrag, den reglering som ingår i strafflagen, strafflagens förarbeten (RP 44/2002 rd) samt det som framförs i tentlitteraturen.

a) Vilken betydelse ska i allmänhet ges åt det faktum att EUD i avgörandet har definierat de rättsliga förutsättningarna för oaktsamhet och grov oaktsamhet? (10 p.)

- De allmänna lärorna har hittills inte explicit varit föremål för straffrättslig tillnärmning och någon entydig grund för sådan tillnärmning framgår inte heller ur ordalydelsen i FEUF art. 83. I enskilda tillnärmningsinstrument ingår inte desto mindre ansvarsförutsättningar som hänför sig till de allmänna lärorna. I princip blir dessa ansvarsförutsättningar då underkastade en EU-rättslig bedömning. Uppstår frågan om tolkningen av en sådan ansvarsförutsättning i ett mål vid EU-domstolen är domstolen även behörig att underkasta förutsättningen en EU-rättslig tolkning.
- I Intertanko-målet definierade EU-domstolen närmare vad som ska avses med både oaktsamhet och grov oaktsamhet i en EU-rättslig kontext (p. 75–77). Definitionerna är allmänt formulerade och kan således inte anses gälla endast de ifrågavarande EU-rättsakterna. Således bör nationella domstolar, åtminstone i princip, ge betydelse åt EUD:s tolkning i nationella mål av unionsrättslig betydelse. (En annan sak är dock hur väsentligt EUD:s definition egentligen avviker från de nationella definitionerna i SL 3:7).

b) Hur förhåller sig de rättsliga förutsättningar som EUD i avgörandet uppställt åt oaktsamhet och grov oaktsamhet till regleringen av oaktsamhet i strafflagens 3 kapitel 7 § (515/2003)? (10 p.)

- Enligt EUD avses med oaktsamhet (p. 75) "oavsiktligt handlande eller oavsiktlig underlåtenhet varigenom den ansvariga personen åsidosätter sin omsorgsplikt". I SL 3:7.1 definieras oaktsamhet åter som ett förfarande där "gärningsmannen åsidosätter den aktsamhetsplikt som han eller hon under de rådande omständigheterna har, trots att han eller hon hade kunnat rätta sig efter den".
- EUD:s definitioner är betydligt snävare och grundar sig på en negativ definition: oaktsamhet är handlande som inte är uppsåtligt. Således är de nationella uppsåtsförutsättningarna som utgångspunkt utslagsgivande: ett handlande som enligt nationell rätt är uppsåtligt, kan inte vara oaktsamt. För det andra verkar EUD:s definition endast ta sikte på den objektiva sidan av oaktsamhet genom att endast nämna åsidosättandet av en aktsamhetsplikt. I princip verkar detta möjliggöra ett strikt oaktsamhetsansvar. Däremot ingår i EUD:s definition av grov oaktsamhet också ett krav på subjektiv oaktsamhet ("omsorgsplikt, vilken borde ha iakttagits och hade kunnat iakttas"). Hur man egentligen ska förhålla sig till denna diskrepans är inte helt klart.
- Med grov oaktsamhet avses enligt EUD (p. 77) "oavsiktligt handlande eller oavsiktlig underlåtenhet varigenom den ansvariga personen tydligt åsidosätter sin omsorgsplikt, vilken borde ha iakttagits och hade kunnat iakttas med hänsyn till personens egenskaper, kunskaper, skicklighet och personliga situation". Enligt SL 3:7.2 avgörs grov oaktsamhet utifrån en avgörs utifrån en helhetsbedömning, varvid ska "beaktas hur betydande den åsidosatta aktsamhetsplikten är, hur viktiga de äventyrade intressena och hur sannolik kränkningen är, hur medveten gärningsmannen är om att han eller hon tar en risk samt övriga omständigheter som har samband med gärningen och gärningsmannen".
- Den senare delen av EUD:s definition tar i princip fasta på de allmänna objektiva och subjektiva förutsättningarna för oaktsamhet enligt finsk doktrin. I övrigt innebär EUD:s definition endast att åsidosättandet av omsorgsplikten ska vara "tydlig". Hur denna tydlighetsbedömning ska ske är inte klart. Man kunde tänka sig att kravet tar fasta endast på kränkningens (objektiva) sannolikhet i SL 3:7.2. Men man kan nog också tolka förutsättningen som att åsidosättandet även måste vara tydligt ur GM:s perspektiv, dvs. korrelerar med kravet på GM:s medvetenhet om risktagandet. Eventuellt kan kravet på aktsamhetspliktens betydelse och de äventyrade intressenas betydelse också intolkas i förutsättningen (ju mera betydande aktsamhetsplikt och intressen, desto tydligare är åsidosättandet). Däremot är det oklart hur man ska förhålla sig till rekvisitet "övriga omständigheter" i SL 3:7.2.

c) Varför har man i EU gett både fartygsavfallsdirektivet och det ovannämnda kompletterande rambeslutet? Ett hurdant rättsligt instrument eller hurdana rättsliga instrument skulle komma i fråga om EU idag skulle reglera om saken? (10 p.)

- I korthet berodde detta på att de två instrumenten hade antagits före Lissabonfördraget, då unionslagstiftningen ännu var uppdelad i tre "pelare". Gemenskapsrätten hörde till I-pelaren medan straffrättsliga ärenden hörde till III-pelaren. Direktivet antogs under I-pelaren, där EG i princip ansågs sakna straffrättslig kompetens. Rambeslutet antogs åter under III-pelaren, där EU hade viss angiven straffrättslig kompetens. Rambeslutets syfte var att komplettera direktivet med mera detaljerade straffrättsliga bestämmelser.
- Kommissionen tog emellertid saken till EUD och menade att rambeslutet inkräktade på gemenskapsrätten i I-pelaren, som i vissa fall gav gemenskapen kompetens att anta också straffrättsliga bestämmelser om politikområden som hörde till I-pelaren (här handlade det om miljöskydd som ett mål för den gemensamma transportpolitiken). EUD godtog i målet C-440/05 (som var en uppföljare till miljöbrottmålet C-176/03) kommissionens yrkanden och ogiltigförklarade rambeslutet (vilket alltså skedde efter Intertanko-avgörandet). Senare antogs ändringsdirektivet 2009/123/EG.
- Idag skulle direktiv komma ifråga (rambeslut antas inte längre efter Lissabonfördraget). Den rättsliga grunden skulle då vara art. 83(2) FEUF, dvs. den s.k. annexkompetensen (jfr. den rättsliga grunden i det färska miljöbrottsdirektivet (EU) 2024/1203).

d) Bedöm dessutom allmänt den rättsliga grunden för den tillnärmning av materiell strafflagstiftning såsom den definieras i fördraget om Europeiska unionens funktionssätt (FEUF) artikel 83 och dess betydelse i förhållande till hurdan för strafflagstiftningen relevant samarbete som kan förverkligas i Europeiska unionen och med vilka medel. (10 p.)

- Art. 83(1) öppnar för straffrättslig tillnärmning beträffande vissa angivna brottstyper (brottsrekvisit och påföljder, dock inte allmänna ansvarsförutsättningar). Flera av brottstyperna är dock förhållandevis vagt och allmänt definierade (t.ex. korruption och IT-brottslighet). Art. 83(1) in fine öppnar också för utvidgande av kompetensen till andra brottstyper, vilket dock förutsätter enhällighet i rådet.
- Art. 83(2) innefattar en s.k. annexkompetens som utöver de brottstyper som anges i art. 83(1) möjliggör tillnärmning som är "nödvändig för att säkerställa att unionens politik på ett område som omfattas av harmoniseringsåtgärder ska kunna genomföras effektivt". Detta öppnar i princip för en tämligen omfattande tillnärmningskompetens i förhållande till EU:s övriga politikområden (t.ex. värdepappersmarknaden och transportpolitik).